La Catalunya que es viu... i que es llegeix

Us proposem fer una ruta pel país a partir de propostes literàries: quan el lloc no és només el paisatge, també esdevé un dels protagonistes

PALLARS JUSSÀ
'L'any que va caure la roca'
Pep Coll
Proa

TERRA ALTA
'El risc més gran'
Laura Pinyol
Amsterdam

AURE FARRAN

"L'Espinàs no viatja a la recerca de paisatges espectaculars. La seva especialitat, diguem-ho així, és saber treure suc de qualsevol realitat. [...] El paisatge és l'entremès que li permet anar a la caça d'homes i dones concrets i únics", escriu Isabel Martí, editora de La Campana, en el pròleg de *L'últim traginer. A peu pel Pallars i la Vall d'Aran*, que l'editorial acaba de reeditar amb la intenció d'homenatjar l'exitosa col·lecció *A Peu* de Josep M. Espinàs. Un entremès, els paisatges que descriu en aquesta vintena de títols, que ens fa obrir la gana de conèixer i caminar per aquest país petit nostre.

De les seves caminades Espinàs en va fer literatura, molt bona literatura de viatges. Tot i la seva vocació per retratar més aviat les persones que els paisatges, el cert és que els paisatges són indestriables dels seus llibres. Com ho són de tantes i tantes novel·les. Passant pàgines d'*El pont dels jueus* (Columna) de Martí Gironell, hem desitjat poder trepitjar el pont de pedra de Besalú; resseguint la Barcelona de les novel·les de Carlos Ruiz Zafón (Planeta), hem redescobert una ciutat màgica; endinsant-nos en *El fill de l'italià* (Columna) de Rafel Nadal, ens hem sentit passejant per la Caldes de Malavella dels anys 40, de la mateixa manera que hem somiat amb fer una escapada al Pallars després de llegir la tetralogia dedicada al Pallars de Maria Barbal i iniciada amb la imprescindible *Pedra de tartera* (Columna).

Paisatge i protagonista

I és que el paisatge és part principal d'una novel·la, és l'embolcall que acomboia la història, i viatjar-hi a través de la lectura ens fa despertar les ganes de trepitjar-lo en persona. Laura Pinyol, autora d'*El risc més gran* (Amsterdam), ambientat a la Terra Alta, reflexiona sobre el pes del paisatge en la seva novel·la: "Jo volia que fos important per la seva presència constant, per ser el teló de fons. Però tampoc volia que l'arribada de la protagonista des de la ciutat al poble i el seu entorn natural s'associés a una idea bucòlica. El paisatge no és còmode, no ho havia de ser, tal com és l'entorn de Prat de Comte, on tens la sensació de sentir-te petit, mentre que la natura hi és d'una manera molt sòlida". Per a l'escriptora Núria Esponellà, l'argument de la novel·la i el seu paisatge són dos elements indissociables. "Acostumo a escollir llocs reals que tinguin una simbologia relacionada amb la idea principal de l'argument. A vegades la història proposa el paisatge, com passa a *Ànima de tramuntana* (Columna). El rerefons iber indicet requeria el paisatge de l'Empordà. És cert que la història de ficció és el més important, però el paisatge també pot ser-ne protagonista. El context natural i l'ambientació són elements que m'apassionen".

En la mateixa línia, Care Santos, autora de novel·les com *L'aire que respires* (Planeta), assegura: "El paisatge en les meves històries no és només un marc, sinó que sol ser una part inseparable de la història. I, de vegades, un protagonista més. És el cas de Barcelona, que durant anys ha tingut tanta presència en les meves novel·les, tanta o més que els protagonistes". Santos es reconeix molt viatgera i afirma: "Els paisatges són inspiradors i de vegades demanen històries. De la mateixa manera que recopilo noms o anècdotes, també recopilo paisatges. Els arxivo en les meves notes per

CERDANYA
‘La casa de la frontera’
Rafael Vallbona
Edicions 62

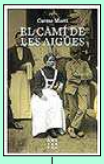
RIPOLLÈS
‘La filla de la neu’
Núria Esponellà
Columna

EMPORDÀ
‘Pluja d’estels’
Laia Aguilar
Destino

GARROTXA
‘La casa de foc’
Francesc Serés
Proa

CONCA DE BARBERÀ
‘El camí de les Aigües’
Carme Martí
Amsterdam

MARESME
‘Diamant blau’
Care Santos
Columna

PENEDÈS
‘El silenci de les vinyes’
Gisela Pou
Planeta

MONTSIÀ
‘El far’
Maria Carme Roca
Columna

Font: Elaboració pròpia
Gràfic: Eduard Forroll

quan em calguin, o en documento algun aspecte concret perquè ja sé que n’escriuré alguna cosa. M’agrada que tingui sentit que la història passi allà i no en un altre lloc. Així passa, per exemple, amb el llac de Como (*Habitacions tancades*) o amb Conques, al Pallars Jussà (*Seguiré els teus passos*). Cap de les dues històries podria passar en una altra banda. L’espai està absolutament trenat amb l’argument i els personatges”.

Jugant amb l’indret

Però, ¿és la història la que proposa el paisatge o un paisatge pot fer sorgir l’argument? Martí Gironell afirma que les dues opcions són possibles. “Per posar-ne dos exemples, *La venjança del bandoler* era una novel·la sobre un bandoler que havia estat traginer i el bosc era un personatge més. A *L’arqueòleg*, el pare Ubach viu les seves peripècies al Pròxim Orient bíblic, un paisatge que determina la narració. Jo faig novel·la històrica i procuro que el paisatge que reprodueixo sigui el més fidel al d’aquell moment. I si no pot ser, fer-lo com més versemblant millor”. En la mateixa línia, Maria Carme Roca, autora de títols com *L’enigma Colom* (Columna), explica: “Gairebé sempre és la història qui demana el paisatge, però en el cas d’*El far* (Columna) van ser l’illa de Buda i el delta de l’Ebre, amb la seva llum tan peculiar, els que em van inspirar la novel·la”. Roca, que també és historiadora, es documenta molt bé a l’hora d’ambientar les seves novel·les, en una feina que mostra respecte pel paisatge. “Per a mi seria una traïció al lector no ser fidel al paisatge, no seria versemblant. Amb l’argument, amb els personatges, hi pots jugar més, amb el paisatge, no”, diu.

Per la seva banda, Rafael Vallbona, autor entre d’altres de *La comuna de Puigcerdà* (La Butxaca), explica: “El paisatge i el temps són dos elements fonamentals en l’estructura argumental dels meus relats. Ells són els que emmarquen, i sovint ajuden a definir, el conflicte del conjunt de personatges que habiten la novel·la. La història indica quin ha de ser (i on és) el paisatge, però a la vegada el paisatge és també col·laborador necessari en la construcció de la història. És viu i actiu. El paisatge atorga força al conjunt de personatges fins a esdevenir un personatge més del relat. Així, la Cerdanya és gairebé tan protagonista de *La casa de la frontera* (Edicions 62) com la peripècia vital de la família protagonista”. Com rebla Gironell, “l’objectiu és agafar de bracet el lector i fer-lo passejar per aquell paisatge”. Ho heu llegit? Doncs aneu fent llista perquè llegir desperta la passió per viatjar. De moment us recomanem 10 lectures que us faran agafar ganes de fer les maletes i trepitjar territori. ▮